

**KORREKSION PEDAGOGIKA VA INKLYUZIV TA'LIM
INTEGRATSIYASI: ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA
PEDAGOGIK IMKONIYATLAR**

Abdunabiyeva Barno Alisherovna

Alfraganus Universiteti Ijtimoiy fanlar fakulteti

Pedagogika yo'nalishi I-bosqich magistri

Annotatsiya: Mazkur maqolada korreksion pedagogika va inklyuziv ta'limning o'zaro integratsiyasi masalasi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Inklyuziv ta'lim sharoitida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni o'qitish, rivojlantirish va ijtimoiylashtirish jarayonida korreksion pedagogikaning o'рни, zamonaviy yondashuvlari hamda pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, maqolada individual yondashuv, differensial ta'lim, moslashtirilgan o'quv muhiti, fanlararo hamkorlik, pedagogik diagnostika va korreksion-rivojlantiruvchi texnologiyalarning ahamiyati ochib beriladi. Muallif tomonidan korreksion pedagogika va inklyuziv ta'lim integratsiyasi ta'lim sifatini oshirish, ijtimoiy adolatni ta'minlash va har bir bolaning ta'lim olish huquqini ro'yobga chiqarishda muhim omil ekani asoslanadi.

Kalit so'zlar: korreksion pedagogika, inklyuziv ta'lim, integratsiya, alohida ta'lim ehtiyojlari, differensial yondashuv, individual ta'lim dasturi, pedagogik diagnostika, korreksion-rivojlantiruvchi ish, moslashtirilgan ta'lim muhiti, pedagogik texnologiyalar.

Аннотация: В данной статье с научно-теоретической точки зрения анализируется проблема интеграции коррекционной педагогики и инклюзивного образования. Освещаются роль коррекционной педагогики, современные подходы и её педагогические возможности в процессе обучения, развития и социализации детей с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного образования. Кроме того, в статье раскрывается значение индивидуального подхода, дифференцированного обучения, адаптированной образовательной среды, междисциплинарного сотрудничества, педагогической диагностики и коррекционно-развивающих технологий. Обосновывается, что интеграция коррекционной педагогики и инклюзивного образования является важным фактором повышения качества образования, обеспечения социальной справедливости и реализации права каждого ребёнка на получение образования.

Ключевые слова: коррекционная педагогика, инклюзивное образование, интеграция, особые образовательные потребности, дифференцированный подход, индивидуальная образовательная программа, педагогическая диагностика, коррекционно-развивающая работа, адаптированная образовательная среда, педагогические технологии.

Abstract: This article analyzes the issue of the integration of correctional pedagogy and inclusive education from a scientific and theoretical perspective. It elucidates the role of correctional pedagogy, its contemporary approaches, and pedagogical potential in the process of teaching, development, and socialization of children with special educational needs in the context of inclusive education. In addition, the article highlights the significance of an individual approach, differentiated instruction, an adapted learning environment, interdisciplinary collaboration, pedagogical diagnostics, and correctional-developmental technologies. The author substantiates that the integration of correctional pedagogy and inclusive education is an important factor in improving the quality of education, ensuring social justice, and realizing every child's right to education.

Keywords: correctional pedagogy, inclusive education, integration, special educational needs, differentiated approach, individualized education program, pedagogical diagnostics, correctional-developmental work, adapted educational environment, pedagogical technologies.

Jahon ta'lim tizimida yuz berayotgan modernizatsion jarayonlar natijasida ta'limning insonparvarlik, tenglik, ochiqlik va inklyuzivlik tamoyillari ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni umumiy ta'lim muhitiga samarali jalb etish, ularning rivojlanishidagi individual xususiyatlarni hisobga olgan holda pedagogik qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish muhim ilmiy-amaliy masalaga aylangan. Shu jihatdan korreksion pedagogika va inklyuziv ta'limning o'zaro integratsiyasi bugungi kunning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Korreksion pedagogika uzoq yillar davomida rivojlanishida turli cheklovlari bo'lgan bolalarni o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirishning maxsus metod, vosita va shakllarini ishlab chiqqan fan sifatida shakllandi. Inklyuziv ta'lim esa barcha bolalar, jumladan, alohida ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan o'quvchilarning teng huquqli ta'lim olishini ta'minlashga qaratilgan ijtimoiy-pedagogik tizimdir. Ushbu ikki yo'nalishning o'zaro uyg'unlashuvi ta'lim jarayonini yanada mazmunli, moslashuvchan va samarali tashkil etish imkonini beradi.

Korreksion pedagogika va inklyuziv ta'limning o'zaro bog'liqligi

Korreksion pedagogika alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning psixofiziologik rivojlanish xususiyatlari, ehtiyojlari va imkoniyatlarini o'rganadi hamda ularni ta'lim jarayoniga moslashtirishning ilmiy asoslarini ishlab chiqadi. Inklyuziv ta'lim esa har bir bolaning ehtiyojidan kelib chiqib, ta'lim olish uchun qulay va teng imkoniyatli muhit yaratishni ko'zda tutadi. Demak, korreksion pedagogika inklyuziv ta'limning metodik va texnologik tayanchlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Ularning integratsiyasi quyidagi jihatlarda yaqqol ko‘rinadi:

- alohida ta‘lim ehtiyojlarini erta aniqlash;
- o‘quvchining individual rivojlanish xaritasini tuzish;
- moslashtirilgan ta‘lim dasturlarini ishlab chiqish;
- korreksion-rivojlantiruvchi mashg‘ulotlarni tashkil etish;
- pedagog, defektolog, psixolog va ota-onalar hamkorligini yo‘lga qo‘yish;
- ijtimoiylashuv va kommunikativ moslashuvni ta‘minlash.

Shu ma‘noda korreksion pedagogika inklyuziv ta‘limga faqat yordamchi yo‘nalish emas, balki uning mazmuniy va texnologik asosi sifatida xizmat qiladi.

Zamonaviy yondashuvlarning mohiyati

Bugungi kunda korreksion pedagogika va inklyuziv ta‘lim integratsiyasida bir qator zamonaviy yondashuvlar muhim o‘rin egallaydi.

1. Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv

Mazkur yondashuvda bolaning rivojlanish darajasi, qiziqishi, ehtiyoji, qobiliyati va individual imkoniyatlari markazga qo‘yiladi. Alohida ta‘lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar bilan ishlashda umumiy talablardan ko‘ra moslashtirilgan topshiriqlar, individual sur‘at va qo‘llab-quvvatlovchi metodlar samaraliroq natija beradi.

2. Differensial yondashuv

Differensial yondashuv o‘quvchilarning bilish imkoniyatlari, qabul qilish sur‘ati, nutqiy, sensor, intellektual yoki harakat faoliyatidagi farqlarni hisobga olib ta‘limni tashkil etishni nazarda tutadi. Inklyuziv sinf sharoitida bu yondashuv o‘quvchilar o‘rtasidagi tafovutlarni muammo sifatida emas, balki pedagogik rejalashtirish uchun zarur omil sifatida baholashga yordam beradi.

3. Kompetensiyaviy yondashuv

Zamonaviy ta‘limda bilimni shunchaki o‘zlashtirish emas, balki uni amaliy faoliyatda qo‘llay olish muhim hisoblanadi. Shu bois inklyuziv ta‘limda korreksion ishlar kommunikativ, ijtimoiy, hayotiy va o‘quv kompetensiyalarini shakllantirishga yo‘naltirilishi lozim.

4. Fanlararo yondashuv

Alohida ta‘lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalar bilan ishlashda faqat bitta mutaxassisning sa‘y-harakati yetarli emas. O‘qituvchi, defektolog, logoped, psixolog, shifokor va ota-onaning yagona maqsad asosida hamkorlik qilishi ta‘lim samaradorligini oshiradi. Shu jihatdan korreksion pedagogika va inklyuziv ta‘lim integratsiyasi fanlararo hamkorlik modeliga asoslanadi.

5. Rivojlantiruvchi ta‘lim yondashuvi

Bu yondashuvda ta‘limning vazifasi faqat mavjud kamchiliklarni bartaraf etish emas, balki boladagi saqlangan funksiyalar va potensial imkoniyatlarni rivojlantirishdan iborat bo‘ladi. Aynan shu jihat korreksion-pedagogik jarayonni inklyuziv ta‘limda samarali tashkil etish imkonini beradi.

Pedagogik imkoniyatlar

Korreksion pedagogika va inklyuziv ta'lim integratsiyasi quyidagi pedagogik imkoniyatlarni yaratadi:

1. Ta'lim jarayonini individuallashtirish

Har bir bolaning rivojlanish xususiyatlari va ehtiyojlariga mos ravishda individual ta'lim yo'nalishini belgilash mumkin bo'ladi. Bu esa o'quv materialining mazmuni, hajmi, metodlari va baholash shakllarini moslashtirish imkonini beradi.

2. Moslashtirilgan ta'lim muhitini yaratish

Inklyuziv ta'lim samaradorligi ko'p jihatdan muhitga bog'liq. Korreksion pedagogika asosida sinf muhiti, o'quv materiali, vizual vositalar, kommunikativ usullar va texnik jihozlarni o'quvchi imkoniyatiga moslashtirish mumkin.

3. Pedagogik diagnostika samaradorligini oshirish

Korreksion pedagogika diagnostik faoliyatga alohida urg'u beradi. Bolaning bilish, nutq, emotsional-irodaviy, harakat va ijtimoiy rivojlanish xususiyatlarini chuqur o'rganish asosida aniq pedagogik xulosalar chiqariladi. Bu esa inklyuziv ta'lim jarayonini rejalashtirishda muhim metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

4. Korreksion-rivojlantiruvchi ishlarni tizimli tashkil etish

Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilar bilan ishlashda nutqni rivojlantirish, bilish jarayonlarini faollashtirish, xulq-atvorni me'yorlashtirish, ijtimoiy moslashuvni kuchaytirish kabi vazifalar muntazam va tizimli olib borilishi zarur. Integratsiyalashgan yondashuv bu jarayonni umumiy ta'lim bilan uyg'unlashtiradi.

5. Ijtimoiylashuv va kommunikativ rivojlanishni ta'minlash

Inklyuziv sinf o'quvchilari o'rtasidagi tabiiy muloqot, hamkorlikdagi faoliyat va jamoaviy ishlash tajribasi alohida ta'lim ehtiyojli bolalarning ijtimoiy moslashuvini kuchaytiradi. Korreksion pedagogika esa bu jarayonni maqsadli boshqarish, to'g'ri yo'naltirish va mustahkamlash imkonini beradi.

6. O'qituvchining kasbiy kompetentligini boyitish

Inklyuziv ta'lim sharoitida faoliyat olib borayotgan pedagogdan nafaqat fan bilimlari, balki diagnostik, kommunikativ, moslashtiruvchi va korreksion kompetensiyalar ham talab etiladi. Shu sababli korreksion pedagogika elementlarini egallash o'qituvchining kasbiy mahoratini oshiradi.

Inklyuziv ta'limda korreksion pedagogik texnologiyalarning ahamiyati

Zamonaviy pedagogik amaliyotda quyidagi texnologiyalar alohida ahamiyat kasb etadi:

- individual ta'lim dasturi asosida ishlash texnologiyasi;
- differensial o'qitish texnologiyasi;
- kooperativ o'qitish texnologiyasi;
- o'yin texnologiyalari;
- axborot-kommunikatsiya texnologiyalari;

- vizual tayanchli o‘qitish;
- refleksiv va rivojlantiruvchi mashg‘ulotlar;
- diagnostika-monitoring texnologiyalari.

Ushbu texnologiyalar bolalarning ehtiyoj va imkoniyatlarini hisobga olib, ularda o‘quv motivatsiyasi, faollik, mustaqillik va ijtimoiy ishtirokni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari

Amaliyotda korreksion pedagogika va inklyuziv ta’lim integratsiyasini to‘laqonli amalga oshirishda ayrim muammolar uchramoqda. Jumladan:

- pedagoglarning korreksion-pedagogik tayyorgarligi yetarli emasligi;
- metodik ta’minotning cheklanganligi;
- individual yondashuv uchun vaqt va resurslar yetishmasligi;
- ota-onalar bilan hamkorlikning sustligi;
- baholash mezonlarining yetarlicha moslashtirilmaganligi.

Ushbu muammolarni hal etish uchun quyidagi yo‘nalishlar muhimdir:

1. pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish;
2. inklyuziv ta’lim uchun maxsus metodik tavsiyalar va resurslar yaratish;
3. ta’lim muassasalarida multidissiplinar jamoa faoliyatini yo‘lga qo‘yish;
4. ota-onalar uchun pedagogik maslahat va treninglarni tashkil etish;
5. baholashning moslashuvchan va kompetensiyaviy modelini joriy etish.

Xulosa

Korreksion pedagogika va inklyuziv ta’lim integratsiyasi zamonaviy ta’lim taraqqiyotining muhim yo‘nalishlaridan biridir. Ushbu integratsiya alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarning ta’lim olish huquqini ro‘yobga chiqarish, ularni ijtimoiy hayotga tayyorlash va individual salohiyatini ochishda katta pedagogik imkoniyatlar yaratadi. Korreksion pedagogika inklyuziv ta’limni ilmiy-metodik jihatdan boyitadi, inklyuziv ta’lim esa korreksion ishlarning ijtimoiy ahamiyatini kengaytiradi. Shunday ekan, ularning uyg‘unlashuvi ta’lim tizimining insonparvar, moslashuvchan va samarali modelini shakllantirishga xizmat qiladi.

Kelgusida ushbu yo‘nalishda ilmiy izlanishlarni kengaytirish, ayniqsa, korreksion-rivojlantiruvchi texnologiyalarni takomillashtirish, o‘qituvchilarning inklyuziv kompetentligini rivojlantirish va milliy amaliyotga mos samarali metodikalarni ishlab chiqish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vygotskiy L.S. **Osnovi defektologii.** – Moskva: Pedagogika, 1995.
2. Luriya A.R. **Osnovi neyropsixologii.** – Moskva: Akademiya, 2003.
3. Leontev A.N. **Psixologicheskie osnovi razvitiya rebenka i obucheniya.** – Moskva: Smysl, 2009.

4. Bo‘ronov A., Po‘latova D. **Maxsus pedagogika**. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
5. Nurmuhamedova L. **Inklyuziv ta’lim nazariyasi va amaliyoti**. – Toshkent: Tafakkur, 2021.
6. Mamedov K. **Korreksion pedagogika asoslari**. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
7. UNESCO. **Inclusive Education: Guidelines for Inclusion**. – Paris: UNESCO, 2009.
8. Ainscow M. **Developing Inclusive Education Systems**. – London: Routledge, 2016.
9. Florian L. **The SAGE Handbook of Special Education**. – London: SAGE Publications, 2014.
10. Tomlinson C.A. **The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners**. – Alexandria: ASCD, 2017.